

Guia de la Cartoteca de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Política Territorial
i Obres Públiques
Institut Cartogràfic de Catalunya
Cartoteca de Catalunya

Història

L'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC), fundat el 1982 per llei (11/1982) del Parlament de Catalunya i adscrit al Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, creà mitjançant un decret (núm. 731985 - D.O.G. 1985.IV.3) la Cartoteca de Catalunya (CTC).

En aquesta data (1985) s'inicià un disseny d'infraestructura i de recopilació de fons destinat a posar les bases de funcionament de la Cartoteca. La seva missió és el recull, la coordinació i l'estudi de la documentació cartogràfica existent, responsabilitzant-se del seu tractament tècnic i de la seva difusió i conservació.

Aquesta tasca ha estat orientada de cara a posar els seus fons al servei dels investigadors i estudiosos. Això ha estat possible, amb un primer procés de tractament tècnic del material.

La CTC està instal·lada al carrer d'Alfons XII, núm. 19, en un local annex al de la seu central de l'ICC (carrer de Balmes, 209-211). La distribució interna de l'edifici ha estat adaptada al màxim per ésser utilitzat com a espai per a ús del públic i com a lloc de treball del personal.

S'han preparat tres petites sales amb vuit punts de consulta, amb mobiliari adequat per a treballar amb els mapes i llibres bé directament bé a través d'una pantalla.

Cartoteca de Catalunya. Vestíbul.

Detall del vestibul.

Cartoteca de Catalunya. Sala de consulta.

Àrea geogràfica de la Cartoteca de Catalunya

En principi la CTC és una cartoteca general. Això suposa que els seus fons pretenen de cobrir, almenys mínimament, tots els països de la Terra.

Com a primer pas i dins la política d'adquisicions, està previst de dotar-se dels atlas temàtics estatals existents. Aquesta aportació comporta una informació bàsica referent a la quasi totalitat dels estats del món existents com a tals avui en dia. La gran majoria compten amb un atlas d'informació general i de temàtica especialitzada sempre molt ben documentada.

Aquest procés, que es troba en fase de desenvolupament, possiblement quedarà completat en un període de dos anys.

Òbviament el material referit a Catalunya es tractarà d'una forma especial en el sentit de poder comptar, almenys a nivell d'informació, amb tot el que s'ha publicat o es troba en forma manuscrita, tant en el camp de la cartografia com en el de la cartobibliografia.

Tipus de fons

La CTC té tres tipus de fons ben diferenciats:

1. Fons cartogràfic

– *cartografia històrica*

mapes

plànols

vistes de ciutats

– *cartografia moderna i contemporània*

mapes

plànols

vistes de ciutats

fotografies aèries

mapes d'imatge satèl·lit

2. Fons bibliogràfic

llibres

fulletons

publicacions periòdiques

3. Fons fotogràfic

paper (blanc/negre i color)

transparències (9 x 12 cm, 13 x 18 cm, altres mides)

diapositives (35 mm, 6 x 6 cm)

negatius

postals

clixés de vidre

fotolits

microfitxes

1. Fons cartogràfic

Cartografia històrica (1375-1874)

La cartografia històrica comprèn aquest llarg període de 500 anys. Comença amb la presència dels portolans o cartes de navegar. L'*Atlas Català* de 1375, obra dels CRESQUES, pare i fill, i confeccionat a l'escola mallorquina, n'és la primera mostra.

El procés continua amb la consolidació de la cartografia impresa, fet relativament habitual a partir del tercer terç del segle XVI. Aquest apartat es clou el 1875, any en què s'inicia el de cartografia moderna.

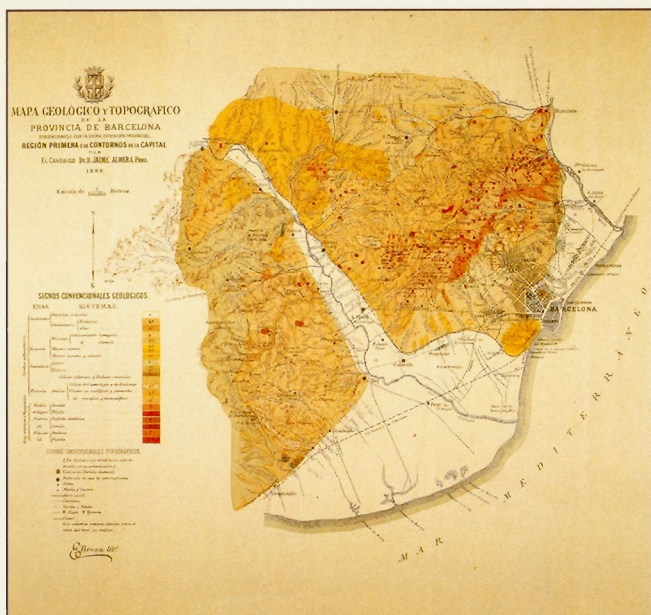
En aquesta primera etapa de funcionament de la CTC, el fons cartogràfic històric és més aviat reduït, ja que es creà de bell nou a partir de 1985, si bé la majoria té un valor molt apreciable. Conté peces originals d'època i facsímils en principi molt fidels a l'original. L'actual política d'adquisicions de la CTC, però, dedica una especial atenció al creixement seguit d'aquest tipus de material cartogràfic.

La península Ibèrica a: Geografia de Claudi Ptolemeu segons edició de Girolamo Ruscelli (s. XVI).

Mapa de Catalunya a: Atlas sive Cosmographie de Gerardus Mercator (s. XVII).

Mapa geològic i topogràfic de la província de Barcelona realitzat per Jaume Almera i Eduard Brossa, l'any 1888.

Cartografia moderna (1875-1959)

L'apartat de cartografia moderna comença l'any 1875 per la convergència d'una sèrie de dades històrico-cartogràfiques referides a Catalunya que es produïren al voltant d'aquesta data.

Efectivament, durant aquests anys l'equip de científics format pel geòleg JAUME ALMERA i COMAS, el paleontòleg ARTUR BOFILL i POCH i el cartògraf EDUARD BROSSA, sota el patrocini de la Diputació Provincial de Barcelona, confeccionaren a partir de 1886 sis mapes geològics que cobrien l'àrea de Catalunya.

El primer full corresponent als voltants de Barcelona fou presentat per ALMERA al Congrés Internacional de Londres de 1888.

El fons més antic del material cartogràfic modern existent a la CTC correspon als sis fulls geològics esmentats, dels quals, a part dels exemplars impresos, es conserven unes proves d'impremta de la base topogràfica d'EDUARD BROSSA.

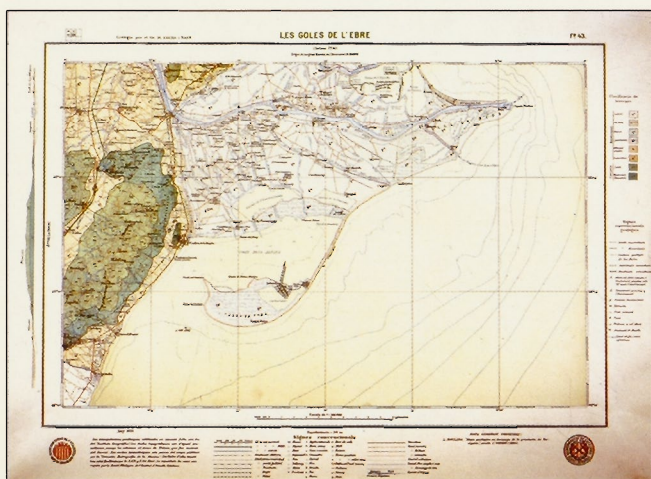
Ara bé, la part més important tant a nivell quantitatiu com qualitatiu és tot el material procedent del *Servei del Mapa Geogràfic* creat el 1915 dins el context de la Mancomunitat de Catalunya, que s'anà publicant fins el 1925, any en què la Mancomunitat fou suprimida per raons polítiques. De tot aquest interessant material destaquen els manuscrits de la base topogràfica corresponent a uns 800 municipis de Catalunya.

D'aquest segon període cal destacar també la presència de l'obra cartogràfica de tres institucions d'àmbit estatal: l'IGN (Instituto Geográfico Nacional), l'IGME (Instituto Geográfico y Minero de España) i el SGE (Servicio Geográfico del Ejército).

- **IGN:** Edita els seus fulls cartogràfics a diferents escales des de 1825. A la CTC hi ha una bona mostra de les col·leccions antigues.
- **IGME:** La producció del *Mapa Geológico Nacional* s'inicià el 1873 a escala 1:50 000. A partir de 1971 es forma el *Proyecto Magna*, amb el qual comença una segona sèrie. El material conservat a la CTC correspon a una bona part de les publicacions d'ambdues sèries.
- **SGE:** Creat el 1885 com a Dipòsit de Guerra. La seva producció cartogràfica es troba àmpliament representada a la CTC.
S'ha completat al màxim la cartografia produïda per aquestes tres institucions.

Un altre material interessant de la secció de cartografia moderna és:

1. Les còpies dels croquis de camp traçades a escala 1:25 000 per a la confecció del mapa estatal fet a escala 1:50 000, especialment els relatius a la zona de Catalunya.
2. Unes importants col·leccions cartogràfiques de base, procedent de països europeus –Portugal, Itàlia, França i Alemanya– que corresponen sovint a primeres edicions.
3. Una sèrie de cartes marítimes generals i una col·lecció relativa a les costes de Catalunya.

Les Goles de l'Ebre realitzat pel Servei del Mapa Geogràfic de la Mancomunitat de Catalunya, l'any 1923.

2. Fons bibliogràfic

Llibres i fulletons

Els fons bibliogràfics constitueixen una biblioteca que es va començar a crear el 1985, el contingut de la qual correspon als temes següents:

- Atlas temàtics estatals
- Catàlegs de les grans cartoteques d'altres institucions i catàlegs temàtics
- Repertoris cartogràfics
- Material de suport (bibliografies, taxacions)
- Obres teòriques de la cartografia (manuais, història de la cartografia...)
- Obres de referència (diccionaris, enciclopèdies...)

Està previst d'anar ampliant aquesta biblioteca que pot considerar-se com una eina de suport bàsica i imprescindible per a la consulta del fons cartogràfic.

El material bibliogràfic actual compta també amb la biblioteca de l'enginyer JOSEP MARIA PUCHADES. Una bona part d'aquest fons prové de la biblioteca privada del geògraf PAU VILA. Llibres, fulletons, mapes, retalls de diari, publicacions periòdiques, carpetes amb material divers i treballs escolars componen aquesta important aportació al fons bibliogràfic de la CTC. Cada tipus de material està col·locat a la seva secció corresponent.

El fons de llibres i fulletons (aquests darrers molt nombrosos) comprèn llibres de geografia general i d'hidrologia, així com una bona mostra de monografies locals.

Els fons de la Biblioteca de l'Institut Provincial de Urbanismo (IPUR) traspassats al Departament de Política Territorial i Obres Públiques estan dipositats als locals de la CTC. Es tracta d'una bona biblioteca d'unes 2 000 peces, consistent en llibres, informes, carpetes amb material divers, etc. El fons està dedicat especialment al tema de l'urbanisme, juntament amb llibres de geografia, sociologia, dret, etc.

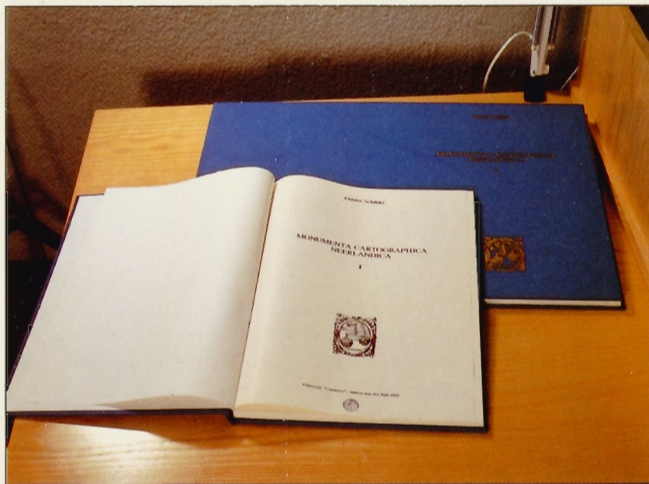
Així mateix, el fons procedent del Centro Meteorológico y Zonal de Barcelona, referent a l'estudi de la meteorologia catalana durant el període de finals de segle XIX fins el 1939, obra personal del meteoròleg EDUARD FONTSERÈ, es troba també dipositat a la CTC.

Aquest dipòsit ingressà a la CTC el 1985 després d'haver estat inventariat i classificat. Està format per material divers: llibres, fulletons, publicacions periòdiques, mapes del temps, dades meteorològiques, material d'arxiu, etc., fins a un total de 215 lots.

Cal també citar el fons procedent de l'Oficina Tècnica Topogràfica, donació del topògraf FERRAN PALADELLA de Terrassa.

La gestió del fons bibliogràfic, en el seu aspecte tècnic, ha entrat darrerament en la fase d'informatització amb l'aplicació del programa implementat ja a la biblioteca de l'ICC.

El primer objectiu és la introducció de la biblioteca de suport, per la seva qualitat d'eina de treball, però progressivament es podrà accedir *on line* a tot el fons.

Schilder, G. Monumenta cartographica neerlandica. Canaletto, 1986.

El magatzem del fons bibliogràfic de J.M. Puchades/P. Vila.

Publicacions periòdiques

L'altre material bàsic del fons bibliogràfic, a part dels llibres, és el constituït per les publicacions periòdiques especialitzades. Fins al moment la CTC està subscripta a 7 publicacions, entre les quals cal destacar "Imago Mundi" i "The Map Collector".

Es compta també amb un fons antic de revistes procedent de l'esmentada adquisició de la Biblioteca JOSEP MARIA PUCHADES/PAU VILA i del dipòsit del material de l'arxiu EDUARD FONTSERÈ.

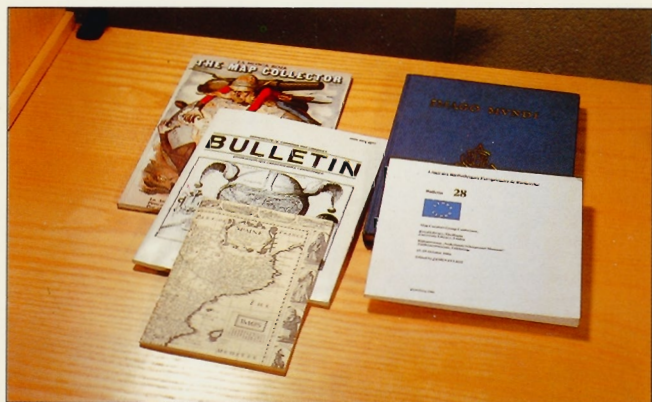
Els catàlegs que permeten la consulta del fons bibliogràfic s'ordenen en una primera etapa per

- autors
- matèries (en un sentit ampli).

Les publicacions periòdiques són assequibles pel títol.

Aquests catàlegs s'han preparat per a facilitar la consulta del material corresponent a la biblioteca de suport, la Biblioteca JOSEP MARIA PUCHADES/PAU VILA i les publicacions periòdiques regulars.

Els fons bibliogràfics representen les xifres següents:	
Biblioteca de suport de la CTC	800 títols
Biblioteca tècnica de l'ICC	1 500 títols
Biblioteca JOSEP MARIA PUCHADES /PAU VILA	5 911 títols
Fons de l'Institut Provincial de Urbanismo	2 000 títols aproximadament
Fons FONTSERÈ	215 lots
Fons PALADELLA	70 títols
Publicacions periòdiques (subscripció regular)	340 títols
Publicacions periòdiques (col·leccions antigues incompletes)	150 títols aproximadament

Algunes de les revistes que es poden consultar a la biblioteca.

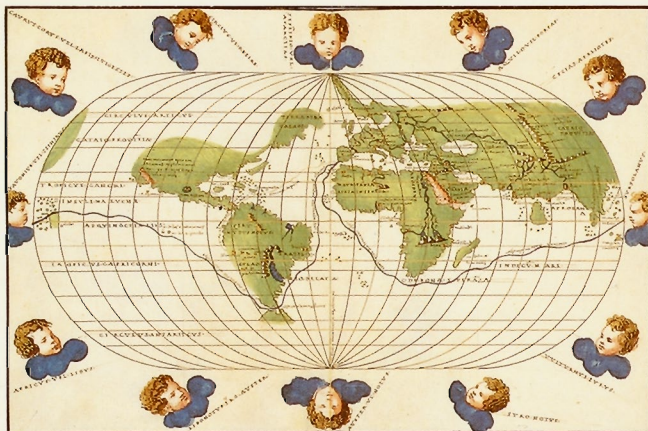
3. Fons fotogràfic

L'arxiu fotogràfic té com a objectiu d'oferir, mitjançant reproducció fotogràfica, material cartogràfic referit a Catalunya procedent de diversos centres i també de col·leccions particulars. La seva utilització de cara al públic permetrà:

- La consulta de mapes, la majoria referits a Catalunya que pertanyen a d'altres biblioteques i cartoteques del Principat, de la resta de l'Estat Espanyol i de l'estranger.
- La consulta dels fons propietat de la CTC que per raons de conservació no poden estar directament a disposició de l'usuari.
- La possibilitat d'adquirir reproduccions fotogràfiques del material d'aquest arxiu, sempre que l'original sigui propietat de la CTC.

Es pot consultar material existent en una vintena de centres; en cada un d'ells s'ha fet una tria de les peces més importants. També s'han fotografiat exposicions relacionades directament amb el món de la cartografia. Les procedències són les següents:

Barcelona:	Institut Municipal d'Història Museu Marítim Diputació de Barcelona AHUAD. Col·legi d'Arquitectes Càtedra Gaudí
Madrid:	Biblioteca Nacional Servicio Geográfico del Ejército Servicio Histórico Militar Museo Naval Museo Municipal
Mallorca:	Fundació BARTOLOMÉ MARCH <i>Exposició 700 anys de cartografia de les Illes Balears</i>
París:	Bibliothèque Nationale
Londres:	VICTORIA and ALBERT MUSEUM British Library National Maritime Museum
Viena:	Oesterreichische Nationalbibliothek
Ciutat del Vaticà:	Biblioteca Apostolica Vaticana
Florència:	Biblioteca Laurenziana
Washington:	Library of Congress
Michigan:	University of Michigan

Planisferi oval. Battista Agnese. 1542. Manuscrit.
 Procedència: Biblioteca Apostòlica Vaticana.

"Territorio de Castelló" (d'Empúries). s. XVIII. Manuscrit.
 Procedència: Biblioteca Nacional. Madrid.

Fins avui s'han reunit més de 2 500 clixés que reproduïxen plànols, vistes, així com mapes de naturalesa molt diversa: topogràfics, geològics, de comunicacions, administratius, etc.

El període cobert és molt ampli: va des de les representacions cartogràfiques més antigues (d'abans de Jesucrist) a les imatges preses des de satèl·lit. S'hi apleguen des de manuscrits fins a mapes impresos i edicions de llibres i atlas que constitueixen exemplars rars i que per tant són molt difícils de localitzar.

S'ha previst d'iniciar properament un servei que permeti d'adquirir reproduccions de les peces l'original de les quals estigui dipositat a la CTC. En el cas que les fotografies corresponguin a fons d'altres institucions, es facilitarà el número de la signatura de la peça així com l'adreça del centre al qual pertany, a fi que el consultant pugui efectuar la seva sol·licitud directament a l'organisme corresponent.

Els tres fons bàsics de la CTC –cartogràfic, bibliogràfic i fotogràfic– es troben en una fase d'augment important.

La política d'adquisicions es basa en l'estada al dia de les darreres novetats cartogràfiques i bibliogràfiques i en el contacte amb col·leccionistes particulars davant la possibilitat de la incorporació dels seus fons a la CTC.

Consulta del material de l'arxiu fotogràfic.

Serveis que s'ofereixen

- Consulta dels fons cartogràfics històric, modern i contemporani
- Consulta del fons bibliogràfic
- Consulta del fons fotogràfic
- Servei d'informació de fons cartogràfics d'altres centres locals i foranis
- Centre de Documentació

Publicacions

- *Cartografia de Catalunya dels segles XVII i XVIII*. Catàleg de la cartografia exposada per l'ICC a la sala d'exposicions del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, amb motiu del Simposi IMCOS, Barcelona, 3, 4 i 5 d'octubre de 1986.
- *Cicle de conferències presentat amb motiu del simposi IMCOS*. (Preparació i correcció de l'edició) M. GALERA: "El desenvolupament urbà de la ciutat de Barcelona durant el segle XIX vist a través de la seva cartografia.
- *ISBD(CM): descripció bibliogràfica internacional normalitzada per a documents cartogràfics* (traducció d'A. M. CASASSAS de l'original anglès) 1986.
- GALERA, MONTSERRAT "ANTON Van den WYNGAERDE". Primera aproximació a la seva obra manuscrita a la Cartoteca de Catalunya *Revista Catalana de Geografia* (2a època), núm 1, abril 1986, pp. 18-29.
- *Calendari 1987* (12 reproduccions de cartografia relacionada amb el litoral català).